

DR. PATKÓS CSABA – DR. TÓTH ANTAL

A bűnözés néhány térbeli jellemzője a rendszerváltás utáni Magyarországon

Bevezetés

A bűnözés, bűnüldözés, bűnmegelőzés, a közbiztonság, a szubjektív biztonság a társadalom döntő részét érintő, a lakosság életminőségét közvetlenül befolyásoló jelenségek. Ezek elméleti és gyakorlati tanulmányozása olyan interdiszciplináris megközelítést igényel, amelyben – véleményünk szerint – a geográfiának is jelentős szerepet kell kapnia. Magyarországon a rendszerváltás óta végbement gyökeres társadalmi-gazdasági változások, a bűnözés növekedése, struktúrájának átalakulása, a lakosság biztonságérzetének nagyfokú meggyengülése különösen indokoltá, aktuálissá teszik a kriminalitás kutatását.

A bűnözés nem más, mint „a mindenkori társadalomhoz való viszonyok kifejeződése olyan magatartásokban, amelyek sértik az adott társadalom politikai, gazdasági, kulturális rendjét, az uralkodó társadalmi értékeket s ezen keresztül a büntetőjogi normákat” (Vigh 1998). Társadalmi tömegjelenség, szociológiai aspektusból a deviáns viselkedések¹ egyik markáns formája.

A negatív jelenségek is térségspecifikusak, így a bűnözés terén is kimutathatók jelentős területi különbségek. Ezeket a területi differenciákat, a bűnözés tér- és időbeli aspektusait vizsgálja a kriminálgeográfia (bűnözésföldrajz), amely alkalmazott szociálgeográfiai ágazat, a kriminológia és a társadalomföldrajz között álló interszubdiszciplína (Tóth 2007).

Tanulmányunk célja megvizsgálni, hogyan változott a rendszerváltás után az ismertté vált/regisztrált bűnözés (bűncselekmények, bűnelkövetők) terjedelme hazánkban, amelyek a bűnözés területiségének legfontosabb jellemvonásai megyei és települési szinteken.

Módszertani megjegyzések

A bűnözés különböző vonatkozású adatainak gyűjtése, feldolgozása, elemzése a társadalomstatistikai rendszer – alighanem legpontosabb – részét képező, az igazságügyi statisztikán belül elhelyezkedő tágabb, illetve szűkebb értelemben felfogott kriminálstatisztika feladata (Tauber 1996). A bűnözés mint társadalmi tömegjelenség két, egymást kölcsönösen feltételező, egymástól el nem választható, mégis különböző sokaság egysége. Az egyik elem a büntetőjogi normaszegés mint emberi magatartás, a másik a büntetőjogi normát megszegő személy (Vavró 1996). A kriminálstatisztika alapadatai közül

¹ „A devianciák az átlagostól, az uralkodó normáktól, az elvárt és még tolerált magatartási formáktól eltérő viselkedések halmazait jelentik” (Gönczöl 1996).

kettőt vizsgálunk: az ismertté vált (2009-től: regisztrált) bűncselekményeket és az ismertté vált/regisztrált bűnelkövetőket. A területiség vizsgálata szempontjából kiemelten fontos, hogy az ismertté vált bűncselekményeket az elkövetés helye,² az ismertté vált bűnelkövetőket lakóhelyük szerint tartják nyilván.

A kriminálstatisztikai rendszerek közül információs bázisunkat az ERÜBS,³ illetve az ENYÜBS adatai jelentették. Az adatbázisból letölthetők országos, megyei, rendőrkapitányságok területére vonatkozó és települési szintű adatok is. Ezek az információk nyilvánosak, a „Magyarország bűnözési és bűnüldözési adatai”⁴ rendszerben mindenki számára szabadon elérhetők.⁵ Az ERÜBS/ENYÜBS adatbázisával kapcsolatban nagyon sok kritikai észrevétel fogalmazódott meg az elmúlt időszakban is.⁶ Most két olyan fontos jellemzőt emelünk ki, amelyek torzíthatják az ismertté vált bűnözésről kialakult képet:

- Az üzletszerűen elkövetett sorozatügyeket annyi bűncselekményként tartják nyilván, ahány esetet fel tudnak tární.
- A bűnügyi statisztika szerint egy bűncselekmény akkor válik ismertté, amikor a rendőrség befejezi a nyomozást, és vádemelési javaslattal átadja az aktákat az ügyészségnek. Ezért az éves statisztikákban feltüntetett bűncselekmények jelentős részét (akár 40–45%-át) nem az adott évben követték el.

Fontos még hangsúlyoznunk, hogy az ügynevezett formális jogi tényezők, például a jogszabályváltozások, a szabálysértési és a bűncselekményi értékhatár megváltozása, az új tényállások megalkotása, a tényállások tartalmának módosítása, a közkegyelmi rendelkezések, a számbavételi rendszer módosítása is hatást gyakorolhatnak a bűnözést jellemző adatok alakulására anélkül, hogy maga a jelenség megváltozott volna. Különösen a hosszabb idősorok vizsgálata esetén szükséges tehát a büntetőjogi rendszer változásait is figyelembe venni.

Kiemeljük továbbá, hogy a bűnözés egésze pontosan nem ismerhető. A statisztikai módszerek és eszközök csak a bűnözés ismert részére, az ismertté vált bűncselekményekre és a felderített elkövetőkre alkalmazhatók. A tényleges (teljes) és az ismert bűnözés különbsége a látens bűnözés, amelynek terjedelmét, struktúráját, tér- és időbeli változásait nem ismerjük (Korinek 1996). Ezért különbséget kell tenni az ismertté vált/regisztrált bűnözés mérése és az össz-bűnözés becslése között. A bűncselekmények ismertté válása a lakosság feljelentési készségétől, illetve a hatóságok aktivitásától függ. A hatóságok aktivitása, tevékenységének eredményessége lényegesen befolyásolja a felderített esetek, ezen belül a személyi és a cselekményi oldal egymáshoz viszonyított arányát (Vavró 1996).

2 Kutatásunk során az össz-bűnözést vizsgáltuk, de megjegyezzük, hogy a bűncselekményeknek csak egy része térrelvelans, azaz köthető meghatározott térhez (Herold 1968, 1973).

3 Egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika, 2008-tól az egységes nyomozóhatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENYÜBS) váltotta fel.

4 <http://crimestat.b-m.hu>

5 Az ügynevezett belső adatok viszont csak meghatározott intézmények munkatársai számára, regisztráció után tölthetők le.

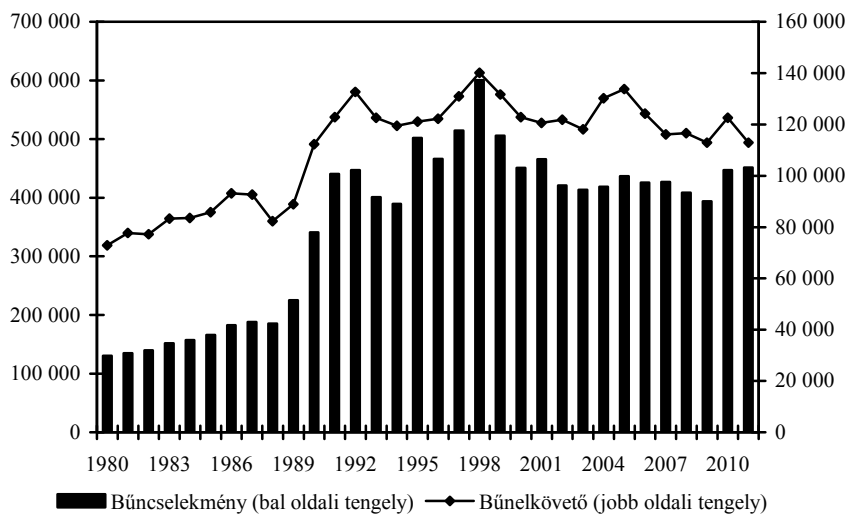
6 Ld. a Belügyi Szemle 2002/4., tematikus számát.

Az ismertté vált/registrált bűnözés terjedelmének alakulása

Hazánkban a bűnözés 1970–1980 közötti alakulására a kiegyenlítettség, a kismértékű változások voltak jellemzők.⁷ Ebben az évtizedben az ismertté vált bűncselekmények száma 110–130 ezer között mozgott. Az ismertté vált bűncselekmények száma, gyakorisága az 1980-as években indult növekedésnek, ennek üteme különösen az évtized második felében gyorsult fel: 1980-ban 130 ezer, 1985-ben 166 ezer, 1988-ban 185 ezer, 1989-ben már 225 ezer bűncselekmény vált ismertté (1. ábra). A rendszerváltás idején a tendencia tovább folytatódott, a bűnözés szinte robbanásszerűen növekedett: 1988–1991 között az ismertté vált bűncselekmények száma 2,4-szeresére nőtt. Ebben a társadalmi dezorientáltság, a társadalmi értékrend zavarai és az erkölcsi normák hatóerejének csökkenése, az államhatalom gyengülése, a jogbizonytalanság; a tisztességtelen szabad verseny és a gyors meggazdagodási vágy felélénekülése, a gazdasági recesszió, a lakosság jelentős hányadának létbizonytalansága, életszínvonalának csökkenése, a munkanélküliség; a fokozódó társadalmi igazságtalanságok, egyenlőtlenségek és egyenlőtlen esélyek, valamint a nemzetközi migráció felerősödése és a nemzetközi szervezett bűnözés megjelenése egyaránt szerepet játszottak.

1. ábra

Az ismertté vált/registrált bűncselekmények és az ismertté vált/registrált bűnelkövetők száma Magyarországon (1980–2011)

Forrás: saját szerkesztés az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

⁷ A kriminológusok számottevő részének véleménye szerint a szocialista időszak bűnözési adatai valamilyen mértékben „kozmetikázottak” voltak, kedvezőbb képet mutattak a ténylegesnél. A diktatórikus rendszerekben egyébként is alacsonyabb az úgynevezett köztörvényes bűncselekmények száma, mint a demokráciákban, ahol a nagyobb bűnözés a kiterjesztett szabadságjogok negatív hozadéka (Pusztai 1995).

A növekedés (kisebb törésekkel) egészen 1998-ig folytatódott, ekkor az ismertté vált bűncselekmények száma 600 ezres értékkel, az 1990-es adat 176%-ával érte el eddigi csúcspontját. Ebben a kiugró értékben egy, mintegy 78 ezres esetszámú (egyenként igen kis értékre elkövetett) fővárosi csalássorozat játszott jelentős szerepet, s nem a reális társadalmi folyamatok okozták (Mátyás 2011). 1998 után és az ezredfordulót követő első évtizedben is csökkent az ismertté vált/registrált bűncselekmények száma (2009-ben 400 ezer alá), új egyensúlyi szinten stabilizálódott (2010-ben az előző évihez képest több mint 13%-kal nőtt a bűncselekmények száma, de most még nem állapítható meg, hogy ez egy negatív tendencia kezdete, vagy a nyilvántartással kapcsolatos rendőrségi gyakorlat megváltozásának a következménye).

Az ismertté vált bűnelkövetők száma az 1970-es évtizedben 66–80 ezer között volt. Számuk (hasonlóan az ismertté vált bűncselekményekéhez) az 1980-as évektől indult növekedésnek (1. ábra): 1983-ban meghaladta a 80 ezret, 1986-ban a 90 ezret, 1989-ben 89 ezer volt.⁸ 1990-ben 112 ezer bűnelkövető vált ismertté (az előző évinél 26%-kal több), számuk 1992-ig tovább nőtt, de a növekedés üteme jóval elmaradt az ismertté vált bűncselekmények növekedési ütemétől. Néhány éves stagnálás után 1997–1998-ban volt egy újabb jelentős növekedés: az ismertté vált bűnelkövetők száma 1998-ban 140 ezres értékkel, az 1990-es adat 125%-ával érte el eddigi csúcspontját. Ezt követően ennek a mutatónak az értéke is csökkent (2004–2005-ben, továbbá 2010-ben emelkedés volt), 2011-ben már „csak” 113 ezer bűnelkövető vált ismertté. Összegzésként megállapítható, hogy az ismertté vált bűnelkövetők számának tendenciája alapvetően hasonlóan alakult, mint az ismertté vált bűncselekményeké, viszont terjedelmének és dinamikájának változása jóval elmaradt attól. Ennek oka egyrészt a felderítési arány relatív romlása, másrészt a gyakoribbá vált halmazati és sorozat-bűnelkövetés.

A nemzetközi összehasonlítást a jogi definíciók különbözősége, az eltérő eljárási és adatszolgáltatási rendszerek⁹ nehezítik, így csak becslésekre adnak lehetőséget (a 100 000 lakosra jutó bűnözési arányszámok összehasonlításával), vagy csak egyes, viszonylag jól körülírható bűncselekményeket lehet összehasonlítani. Az összevetést akadályozza az is, hogy a különböző országokban eltérő a hatóságok tudomására jutott és a rejtve maradt bűncselekmények aránya. Magyarország bűnözése nemzetközi szinten egyébként az elmúlt két évtized növekedése ellenére nem tekinthető magasnak, az európai középmezőnyben található (Kertész 1999, European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2010, Tavares–Thomas–Bulut 2012).

A bűnözés térbeli jellemzői (megyei szint)

Az ismertté vált bűnözés abszolút számait tekintve Budapest értékei kiemelkednek (2. és 3. ábra). Az ismertté vált/registrált bűncselekmények számának 1990–2011 közötti

⁸ Ebben az is szerepet játszhatott, hogy az 1980-as évek végére léptek vétőképes korba az úgynevezett Ratkó-korszak második generációjának (a „Ratkó-unokáknak”) az 1970-es évek első felében született tagjai.

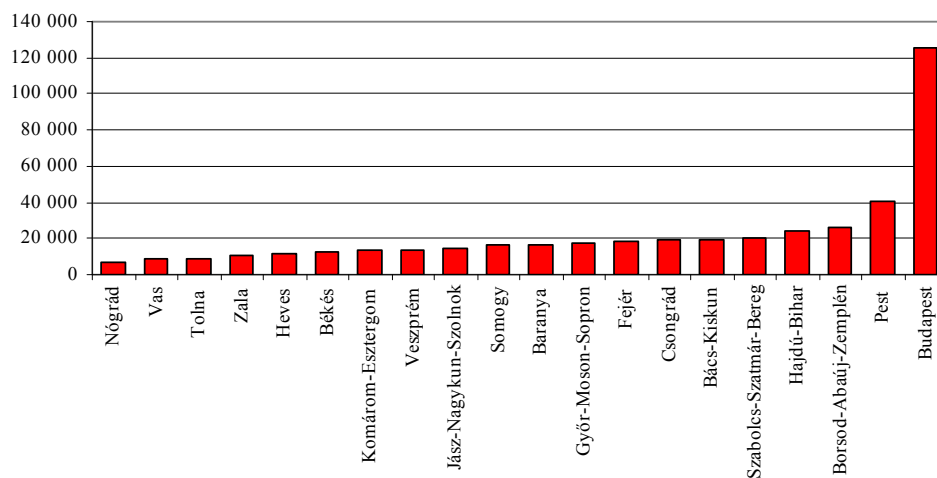
⁹ Európa fejlettebb országainak többségében a bűnügyi statisztikák a kisebb súlyú jogsértéseket, az ismertté vált szabálysértések adatait is tartalmazzák. Továbbá a kriminálstatisztikai rendszerek egyes országokban a nyomozások kezdetén (inputján), máshol a nyomozások valamely későbbi szakaszában, harmadik részükben pedig a nyomozások végén (outputján) végzik a statisztikai megfigyelést (Erdősi 2002). Az input statisztika adatai magasabbak, mint az output statisztikáé (Kertész 1996).

számtani átlagát tekintve több mint háromszor annyi bűncselekményt követtek el a fővárosban, mint a legmagasabb értékkel bíró Pest megyében (a bűnelkövetők esetében „csak” 1,7-szeres a különbség).

A megyéket vizsgálva a bűnözés legmagasabb értékei Pest megyében, majd az egymással szomszédos Borsod-Abaúj-Zemplénben, Hajdú-Biharban és Szabolcs-Szatmár-Beregben voltak. A legkedvezőbb helyzetűek az igen eltérő társadalmi, gazdasági helyzetű, de egyaránt kis népességszámú Vas, Nógrád és Tolna megye.

2. ábra

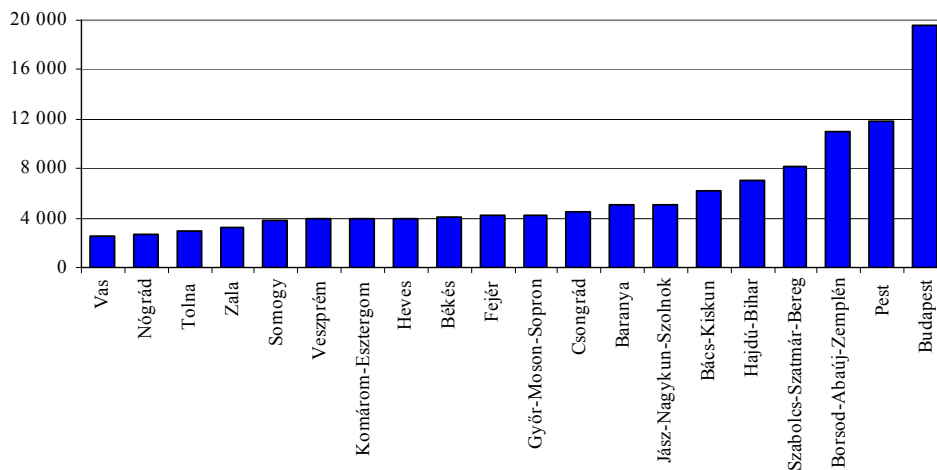
Az ismertté vált/registrált bűncselekmények számának számtani átlaga megyei bontásban (1990–2011)

Forrás: saját számítás az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

3. ábra

Az ismertté vált/registrált bűnelkövetők számának számtani átlaga megyei bontásban (1990–2011)

Forrás: saját számítás az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

Az ismertté vált bűncselekmények, bűnelkövetők abszolút számait a területi, időbeli és nemzetközi összehasonlítás biztosítása érdekében ki kell egészíteni számított értékekkel. Ilyen számított értékek lehetnek a gyakorisági mutatók: a bűncselekmények, bűnelkövetők számát általában 10 000 vagy 100 000, az adott területen élő lakoshoz szokták viszonyítani. A lakosságszámhoz való viszonyítás az úgynevezett bűnözési gyakoriság vagy bűnözési fertőzöttség elsődleges jelzője (Vavró 1996).

A bűnözési gyakoriság, valamint az ismertté vált bűnelkövetők 100 000 főre eső számának tendenciája természetesen hasonlóan alakult, mint a bűncselekmények/bűnelkövetők számának változásáé, viszont Magyarország népességszámának csökkenése miatt a növekedés/csökkenés dinamikája kissé eltért az abszolút számokénál.

A bűnözési gyakoriságot a megyék szintjén vizsgálva 1990–2011 között a főváros kimagasló értékei figyelhetők meg (4. ábra). A bűncselekmények Budapesten való koncentrálódása a nagyvárosi bűnözés sajátosságaival (nagyobb népesség, anonimitás, az itt élő nagyszámú potenciális bűnelkövető, a sérthető értékek koncentrálódása, a legtöbb kihívás, elkövetési alkalom, az elkövetők felderítésének kisebb aránya), valamint azzal magyarázható, hogy egy viszonylag zárt területi egység adatai, szemben a heterogénebb megyei adatokkal.¹⁰ Ugyanakkor a főváros nem mutat egységes bűnözési képet. Egyes, jellemzően külső kerületei (például a XVI. és a XXII.) a kevésbé bűnfertőzött megyékkel mutatnak rokon vonásokat, a listavezető kerületek (V., VIII., XIII., VI.) viszont az ország leginkább fertőzött területi egységei közé tartoznak. A rangsor 2. helyén Somogy található (elsősorban a Balaton-parti települések magasabb bűnözési fertőzöttsége miatt), rajta kívül Csongrád¹¹ és Hajdú-Bihar megye értéke haladja meg még az országos átlagot (4371), amelyet Budapest adata tesz magassá. A legkedvezőbb helyzetű megyék Vas, Nógrád, Békés, Heves és Tolna.

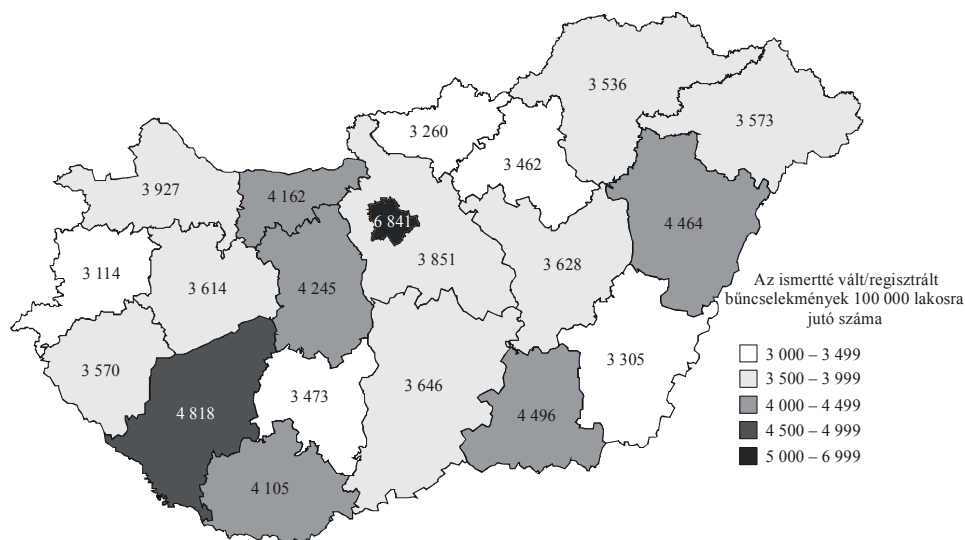
Az elmúlt néhány esztendőben megfigyelhető változás, hogy a korábban bűnkibocsátóként azonosított északi és észak-alföldi területeken a 100 000 lakosra számított, regisztrált bűncselekmények száma már meghaladja egyes közép-magyarországi területek bűnözési mutatóit (Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2010). A bűnözés gyakoriságának ilyen változása következtében az Észak-Magyarország és Észak-Alföld régiók lakosságának megnövekedett bűnözési kockázattal, a közbiztonság romlásával kell szembenéznie.

¹⁰ A fővárost nagysága és a bűnözési fertőzöttség kerületi különbségei ellenére közigazgatásilag egy települési egységként kezelik, a megyei értékek viszont a megye településeinek súlyozott számtani átlagával egyenlők. A megyék bűnözési gyakoriságát így alapvetően a legnagyobb létszámú településeik bűnözési gyakorisága határozza meg (Vavró 1995).

¹¹ Csongrád „előkelő” pozíciója a bűnözési gyakoriság 1990–2011 közötti számtani átlaga alapján elsősorban azzal magyarázható, hogy 1995-ben egy csalássorozat következtében nagyon magas volt az ismertté vált bűncselekmények száma. Ha ettől az adattól eltekintünk, a megye bűnözési rátája alapján a középmezőnyben lenne.

4. ábra

Az ismertté vált/registrált bűncselekmények 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga (1990–2011)

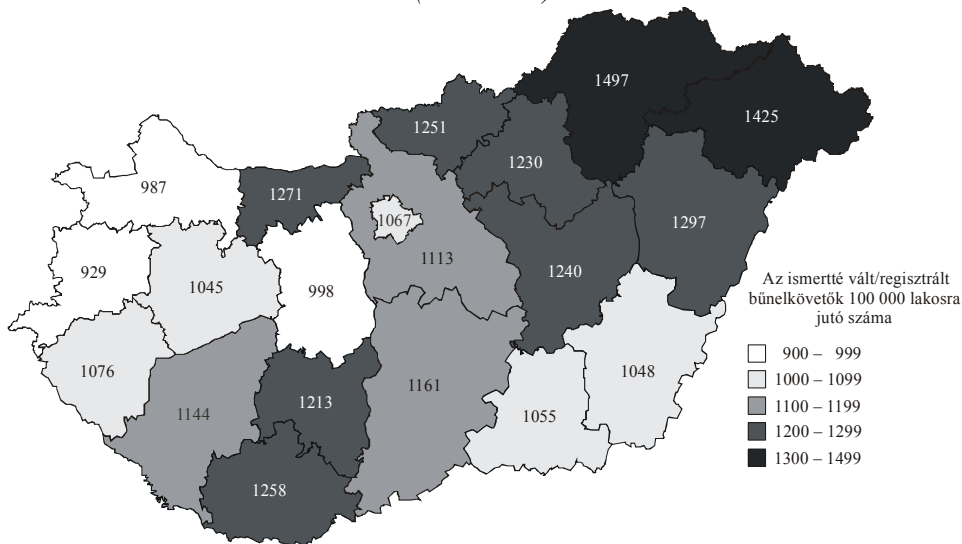
Forrás: saját számítás az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

A bűnelkövetői gyakoriság területi megoszlása megyei szinten (5. ábra) jelentősen különbözik a bűnözési gyakoriság területi képétől. Budapest a bűnelkövetők gyakoriságát tekintve csak a rangsor második felében található, az első helyeket az ország északkeleti részén elhelyezkedő megyék (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) foglalják el (további hét megye – Hajdú-Bihar, Komárom-Esztergom, Baranya, Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves és Tolna – értéke múlja felül az országos átlagot), ezek továbbra is elsősorban bűnkibocsátó területként azonosíthatók. Megállapíthatjuk, hogy az ezekben a megyékben nyilvántartott lakóhelyű bűnelkövetők egy része nagy valószínűséggel nem saját megyéjében, hanem más területeken, mindenekelőtt Budapesten követi el bűncselekményeit. Előfordulhat, hogy bűncselekmények elkövetése céljából utaznak a fővárosba, vagy bejelentetlenül élnek ott (azaz lakóhelyükként korábbi településük van nyilvántartva), és a nagyvárosi létet kihasználva követnek el bűncselekményeket. A bűnelkövetők gyakoriságát tekintve legkedvezőbb helyzetben Vas, Győr-Moson-Sopron, valamint Fejér megye van.

A fentiek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a társadalmi-gazdasági fejlettség és a bűnelkövetők gyakorisága között negatív korreláció áll fenn: hazánk legfejlettebb megyéiben az átlagnál alacsonyabb, a fejletlenebb területeken magasabb a bűnelkövetők gyakorisága.

5. ábra

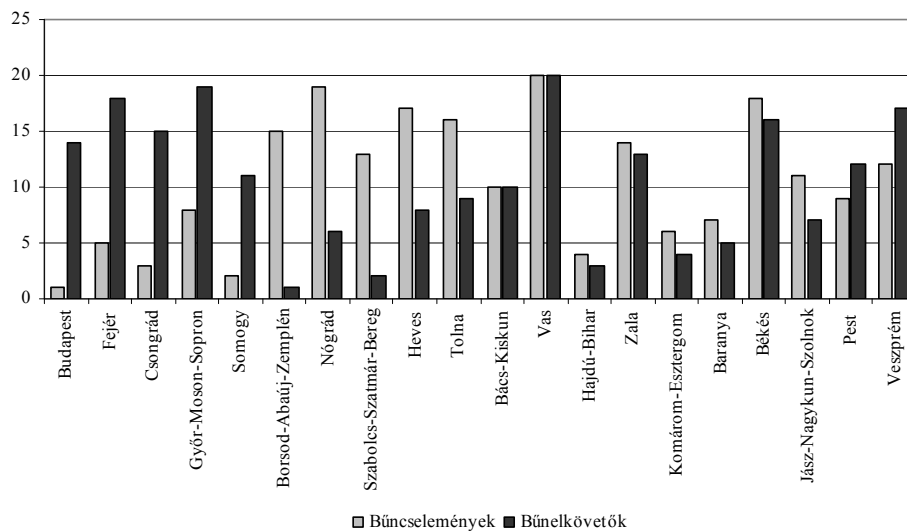
Az ismertté vált/registrált bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga (1990–2011)

Forrás: saját számítás az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

6. ábra

A megyék rangsora az ismertté vált/registrált bűncselekmények, illetve bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (1990–2011)

Forrás: saját számítás az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

A fenti két mutató adatsorait összevetve (6. ábra) a fővárost és a megyéket három kategóriába sorolhatjuk (Piskóti 2011):

Az első kategóriába azok a megyék tartoznak, amelyek az ismertté vált bűncselekmények 100 000 lakosra jutó számának átlagából képzett rangsorban jóval előrébb helyezkednek el, mint a bűnelkövetők esetében. Budapest mellett ide tartozik Fejér, Csongrád, Győr-Moson-Sopron és Somogy. Csongrád és Somogy speciális jellemzőire korábban már utaltunk; Budapest, Fejér és Győr-Moson-Sopron pedig jobb gazdasági-társadalmi helyzetben lévő területek, ami vonzó lehet a szegényebb megyékből érkező bűnelkövetők számára.

A második kategóriát azok a megyék képezik, ahol az ismertté vált bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának átlagából képzett rangsorban elfoglalt pozíció előző megjelölésénél jelentősen a bűncselekményi helyezést. Ezek a megyék, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves és Tolna az ország legkevésbé fejlett, hátrányos helyzetben lévő területei (Tolna kivétel), ahonnan jelentős számban kerülnek ki bűnelkövetők.

A harmadik kategória tagjai (Bács-Kiskun, Vas, Hajdú-Bihar, Zala, Komárom-Esztergom, Baranya, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest és Veszprém) esetében nincs jelentős különbség a két rangsorban elfoglalt helyezést tekintve, tehát a magas, közepes vagy alacsony bűncselekmény arányszámához hasonló bűnelkövetői arányszám párosul. Nem homogén csoport, hiszen óriási a különbség például Vas és Békés – ahol mindkét mutatót tekintve kedvező a helyzet –, illetve a magas bűnözési rátával jellemezhető Hajdú-Bihar és Komárom-Esztergom között. A csoporton belüli, s az egyes alcsoportok közötti heterogenitás miatt további kutatást igényel annak a magyarázata, hogy egy-egy megye miért ebbe a kategóriába tartozik.

A bűnözés térbeli jellemzői (települési szint)

Települési szintű elemzésünk során a 2001–2011 közötti időszakot vizsgálhattuk, hiszen a cikk megírásának időpontjáig csak erre vonatkozóan kerültek adatok az ENYÜBS adatbázisába.¹² Bár ott a bűncselekmények és a bűnelkövetők abszolút száma is megtalálható, az arányosabb összehasonlíthatóság érdekében természetesen a 100 000 lakosra jutó adatokat használtuk fel. A vizsgált időszak településenkénti adatait átlagoltuk, az így kapott értékek alapján Magyarország településeit sorba állítottuk. Az áttekinthetőség érdekében térképen csupán a 300¹³ legjobb, illetve legrosszabb értékkel bíró települést ábrázoltuk az elkövetett bűncselekmények helyszínére és az elkövetők lakóhelye kategóriákban egyaránt.

A 100 000 lakosra jutó elkövetett bűncselekmények tekintetében a leginkább fertőzött települések (7. ábra) földrajzilag, illetve településméret szerint is jellegzetes képet mutatnak. A térképről jól leolvasható, hogy a Balaton térségének számos települése kiemelkedően magas fajlagos bűncselekményszámmal rendelkezik. Rajta kívül más, fontosabb turisztikai desztinációt jelentő településeket is találhatunk ebben a csoportban (Abádszalók, Cserkeszlő). Ezenkívül – a határrendészeti esetek miatt – a határátkelőhelyek (Ártánd, Hegyeshalom, Rédics, Rösztke, Záhony) fertőzöttsége emelhető ki. Meg kell még jegyezni, hogy számos megyei jogú város¹⁴ (Békéscsaba, Debrecen, Dunaújváros, Eger stb.) és budapesti kerület (I., II., V–XIV., XIX., XXIII.) is ebbe a kategóriába került.

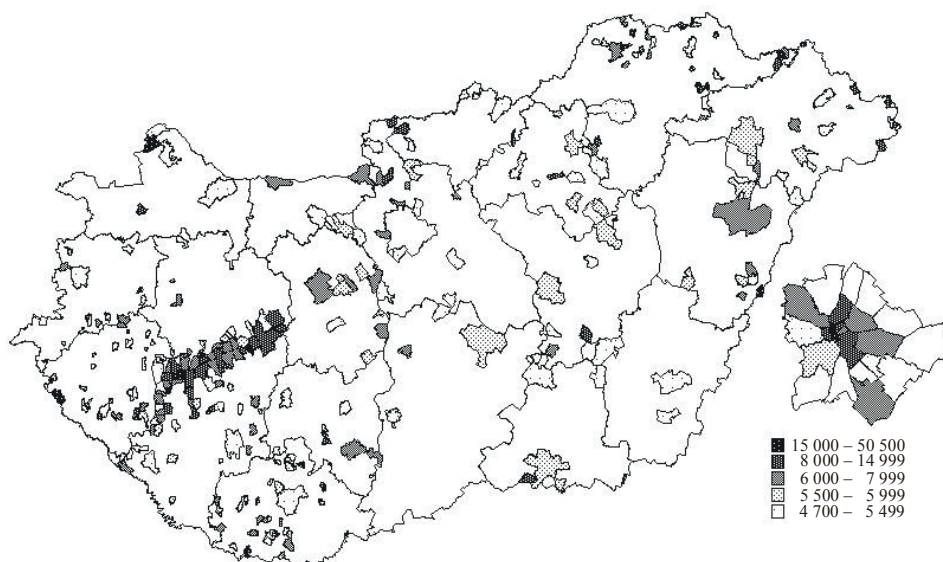
¹² Az adatbázisban található néhány számszakilag vagy formátumában hibás adat, így az elemzés előtt esztendőről esztendőre át kellett vizsgálnunk valamennyit.

¹³ Ez a hazai településállomány közel egytizedét jelenti.

¹⁴ A kriminológusok már régebben megállapították, hogy a városok bűnözési intenzitása magasabb, mint a községeké, és a bűnözés intenzitásának növekedése egyenesen arányos a települések népességszám-növekedésével (Dávid 1988).

7. ábra

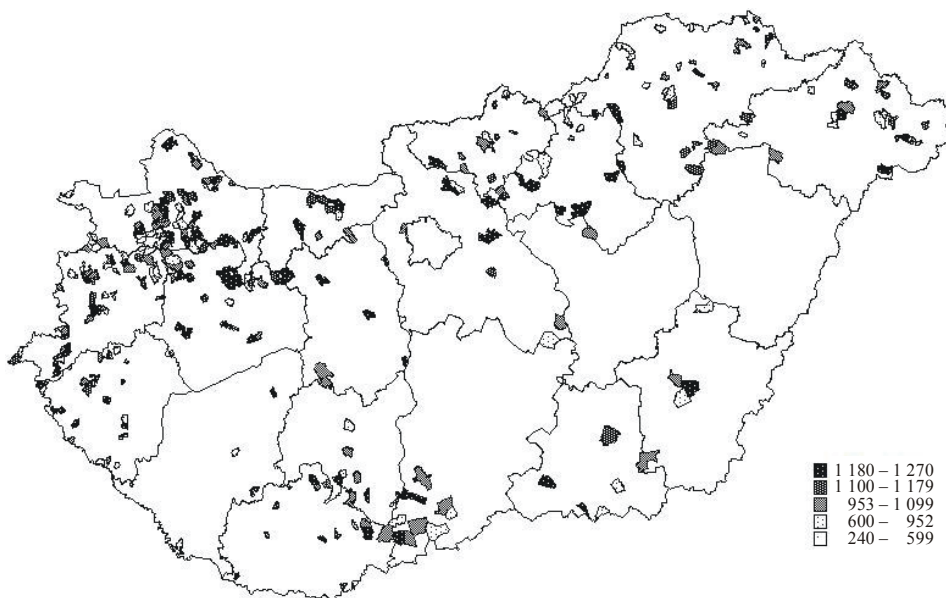
A 300 legkedvezőtlenebb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűncselekmények 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2011)

Forrás: saját szerkesztés az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

8. ábra

A 300 legkedvezőbb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűncselekmények 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2011)

Forrás: saját szerkesztés az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

A bűncselekmény kategóriában a legkedvezőbb települések (8. ábra) között egyetlen város sem található. A legnépesebb település a 6 ezer lakost el nem érő Kartal. A térképen megfigyelhető, hogy ezeknek a biztonságos kistelepüléseknek egy jelentős halmaza Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megyében található.

A bűnelkövetők lakóhelye szerinti tematikus térképek a fentiekben vázoltaktól ezúttal is teljesen elütő helyzetet mutatnak. Egyértelműen beazonosítható, hogy Északkelet-Magyarország számos településén magas a mutató értéke (9. ábra). Különösen kiemelkedik Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szatmári és tiszaháti térsége, Hajdú-Bihar megyében a bihari térség, Borsod-Abaúj-Zemplén számos térsége (Cserehát, Ózd körzete), Dél-Heves, valamint a Cserhát néhány falva. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a Közép-Tisza-vidék és a Tiszazug egyes települései is idekapcsolhatók. A másik nagy tömb ebben a kategóriában a Dél-Dunántúlon található, Baranya, Somogy, Tolna és Zala megyei települések. A fővárosban mindössze a VIII. kerület került be a legrosszabb 300 közé. Látható, hogy egy északnyugat–délkeleti irányú tengely mentén helyezkednek el azok a megyék (Vas, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér, Pest, Bács-Kiskun, Csongrád, Békés), amelyek területén egyáltalán nem, vagy csak néhány település tartozik ebbe a kategóriába. Érdekes következtetések levonására ad lehetőséget, ha ezt a térbeli eloszlást összevetjük az elmaradott térségek elhelyezkedésével. A 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet mellékletében meghatározott, kedvezményezettnek minősített kistérségek és az ismertté vált/registrált bűnelkövetők lakóhelye szerinti legrosszabb helyzetű települések láthatóan jelentős átfedésben vannak. Megállapíthatjuk tehát, hogy leginkább az elmaradottabb térségekben magasabb az elkövetők gyakorisága.¹⁵

Természetesen ebben a kategóriában is igen magas az aprófalvak aránya, ahol alig néhány bűnelkövető megléte is a legrosszabbak közé taszíthatja a települést.¹⁶ A csoport népesebb (5 ezer lakos feletti) tagjai (Egyek, Jászládány, Hajdúhadház, Nyírbátor, Tiszaszvári, Ózd, Budapest VIII. kerület) markáns társadalmi-gazdasági jegyekkel rendelkező települések, településrészek.

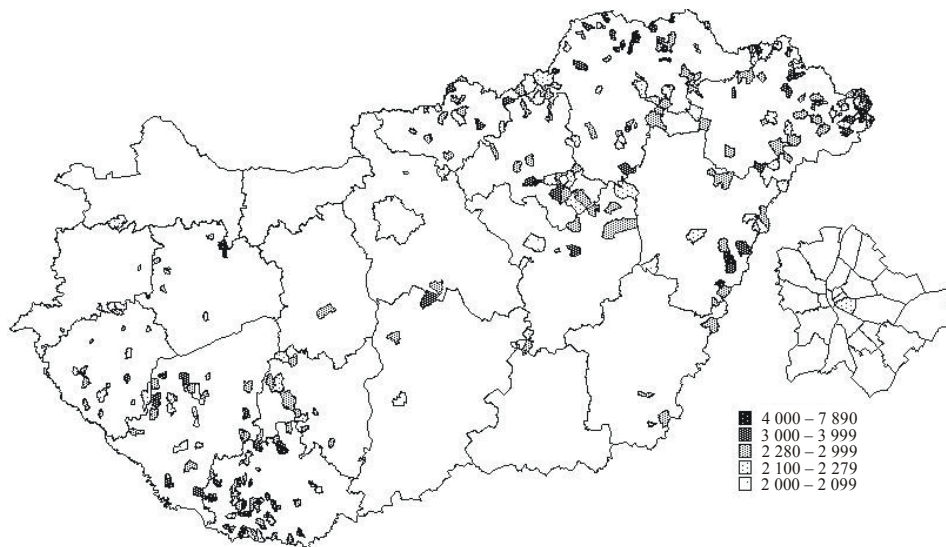
A 300 legkedvezőbb helyzetű település legnagyobb része a Nyugat-Dunántúlon található, kisebb számban még előfordulnak a Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarország nehezen elérhető aprófalvas térségeiben is (10. ábra). Érdekes, hogy ebben a csoportban csupán két 3 ezer lakos feletti település található: Pilisszentiván és Földes.

15 Továbbgondolásra érdemes, hogy bizonyos kriminálstatisztikai adatokat is figyelembe vehetnénk az elmaradottság meghatározásakor, illetve tágabban értelmezve: a területfejlesztési programok megfogalmazásakor is nagyobb hangsúlyt lehetne fektetni ezen társadalomstatisztikai jellemzőkre.

16 A kisebb településeken a – torzító hatás – miatt ezeknek az adatoknak inkább csak tájékoztató, mint tudományos-elemző értékük van (Vavró 1993).

9. ábra

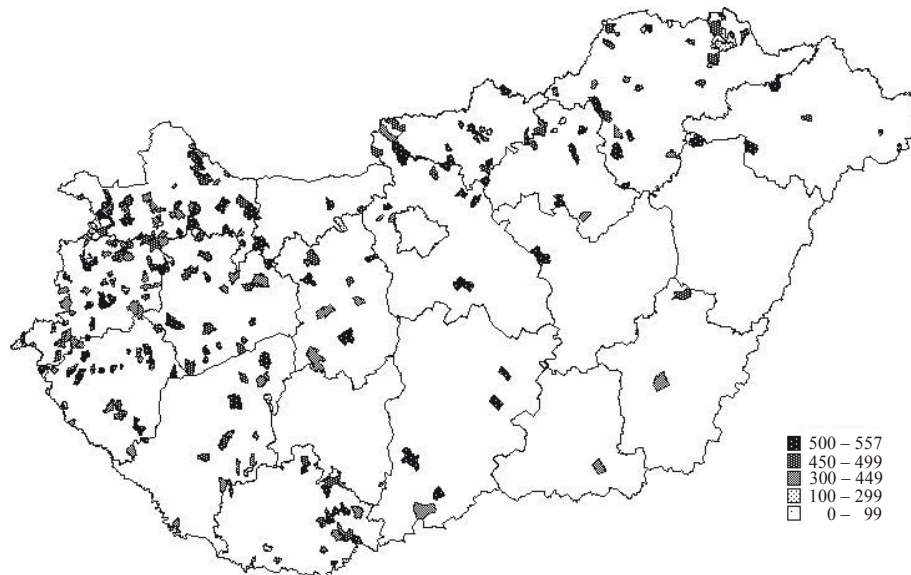
A 300 legkedvezőtlenebb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2009)

Forrás: saját szerkesztés az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

10. ábra

A 300 legkedvezőbb helyzetű település az ismertté vált/registrált bűnelkövetők 100 000 lakosra jutó számának számtani átlaga alapján (2001–2009)

Forrás: saját szerkesztés az ERÜBS/ENYÜBS adatai alapján.

Összegzés

A rendszerváltás után robbanásszerűen nőtt Magyarországon a bűnözés, majd stabilizálódott, s új egyensúlyi szint alakult ki. A regisztrált bűnözés volumene jelentős mértékben meghaladja a szocialista időszak bűnözését, de egyúttal jóval alatta marad az 1990-es évek csúcserőtelkeinek.

A bűnözés területiségét vizsgálva megyei és települési szinten elemeztük a rendelkezésre álló adatokat, és összevetettük a kirajzolódó kriminálgeográfiai mozaikot néhány, a hazai térszerkezetre jellemző sajátossággal. Megállapítottuk, hogy az elkövetési hely szerinti bűncselekmények és a lakóhely szerint nyilvántartott bűnelkövetők területi megoszlása eltér egymástól, ami alapján bűnbefogadó, illetve bűnkibocsátó térségeket különíthetünk el. A bűncselekmények esetében Budapest, a nagyvárosok és a turisztikai központok fertőzöttségét emelhetjük ki, míg az ország északi, északkeleti része bűnkibocsátó terület, ahol az utóbbi időszakban jelentősen megnőtt a bűnözési kockázat.

IRODALOM

- Dávid Gábor* (1988): A városi bűnözés intenzitása. *Belügyi Szemle*, 10.
- Erdősi Sándor* (2002): Régi-új javaslatok a bűnözés méréséhez. *Belügyi Szemle*, 4.
- Gönczöl Katalin* (1996): Devianciák, devianciakontroll, bűnmegelőzési stratégiák. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – bűnözés – bűnözés-kontroll*. Corvina, Budapest
- Herold, Horst* (1968): *Kriminalgeographie – Ermittlung und Untersuchung der Beziehungen zwischen Raum und Kriminalität*. In: Schäfer, Herbert (Hrsg.): *Grundlagen der Kriminalistik 4*. Steintor Verlag, Hamburg
- Herold, Horst* (1973): Földrajz és bűnözés. *Belügyi Szemle tájékoztatója*, 17.
- Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai Elemző Osztály* (2010): Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet. <http://crimestat.b-m.hu/Bűnözési%20helyzetértékelés.pdf> – utolsó letöltés: 2011. január 18.
- Kertész Imre* (1996): A bűnügyi statisztika nemzetközi összehasonlításának lehetőségei. *Statisztikai Szemle*, 1.
- Kertész Imre* (1999): A bűn európai útjain. *Belügyi Szemle*, 9.
- Korinek László* (1996): A bűnözés visszatükröződése. Látnas bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – bűnözés – bűnözés-kontroll*. Corvina, Budapest
- Mátyás Szabolcs* (2011): A Debreceni Rendőrkapitányság kriminálgeográfiai elemzése. PhD disszertáció, Debreceni Egyetem. http://dea.unideb.hu/dea/bitstream/2437/110145/4/%C3%A9rtekez%C3%A9s_v%C3%A9gleges-t.pdf – utolsó letöltés: 2011.10.24.
- Piskóti Zsuzsa* (2011): A bűnözés területi megoszlása Magyarországon. Doktoranduszok Fóruma, Konferencia kiadvány, Miskolci Egyetem
- Pusztai László* (1995): A bűnmegelőzés dilemmája. In: *Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv 32*.
- Tauber István* (1996): Kutatási módszerek a kriminológiában. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – bűnözés – bűnözés-kontroll*. Corvina, Budapest
- Tavares, Cynthia – Thomas, Geoffrey – Bulut, Fethullah* (2012): Crime and Criminal Justice, 2006-2009. *Statistics in focus*, 6. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-006/EN/KS-SF-12-006-EN.PDF – utolsó letöltés: 2012.02.24.
- Tóth Antal* (2007): A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében. PhD disszertáció, Debreceni Egyetem. <http://hdl.handle.net/2437/6472>
- Vavró István* (1993): A bűnözés területi adatai 1981-1990. In: Enyedi György (szerk.): *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Vavró István* (1995): A bűnözési gyakoriság területi különbségei. *Statisztikai Szemle*, 4–5.

- Vavró István* (1996): A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás általános jellemzői. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): Kriminológiai ismeretek – bűnözés – bűnözés-kontroll. Corvina, Budapest
- Vigh József* (1998): Kriminológiai alapismeretek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)* (2010): European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010. http://europeansourcebook.org/ob285_full.pdf – utolsó letöltés: 2012.02.24.

Kulcsszavak: bűnözés, bűncselekmény, bűnelkövető, bűnbefogadó terület, bűnkibocsátó terület, területi különbségek, Magyarország.

Resume

In Hungary criminality increased to a great extent after the change of the regime, followed by stabilization in the first decade of the third millennium, thus creating a new balance position. The volume of registered crime significantly surpasses the level of the socialist era, however, it lags by far behind the peak values of the 1990s. The structure of criminality also changed, with considerable deterioration in security feeling of the population. Significant spatial differences characterize criminality. Both at county and at settlement level areas do not overlap where registered crimes rate is high by place of committal or by perpetrators by place of residence. From this point of view attracting areas for crime can be separated (more advantageously situated areas from socio-economic aspect, large cities, touristic centres, border crossings) from crime breeding areas, where perpetrators come from (disadvantaged areas, settlements).